

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies nonus et decimus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1925

I. Passio Sanctorum Eusebio Et Sociorum Martyrum

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72556)

A hitero qui martyr effectus est mentio habetur in Libro Pontificali (1); eundem ab hagiographo inter martyres graecos cooptari et pro presbyteri commentariensis munere donari potuisse, nemo mirabitur qui sanctum Hippolytum ex presbytero militem, Nereum et Achilleum e militibus eunuchos factos in gestis martyrum romanorum recedat. Si haec vera non sunt, fortuito utriusque Maximi commemorationem in eundem diem incidisse dicendum erit.

Sanctorum reliquiae. 12. Quanto tempore reliquiae sanctorum martyrum graecorum intacta in coemeterio Callisti quieverint ignotum. Saec. XVI ineunte servabantur in ecclesia S. Agathae in Suburra, hac testante epigraphe (2):

OSSA SANCTORVM MARTYRVVM HYPOLITI ADRIAS MARIAE NEONIS PAULINAE DOMINANDAE DVARVMQVE SORORVM SVB LEONE IX. PONT. MAX. PER CRESCENTIVM ET GREGORIVM SARCOFAGO CONDITA.

B LVD. CYPRIVS PRESB. S. AGATHAE CARD. BE- NEVENT. TEMPLO INSTAVRATO ARAQVE ERECTA

DIGNIOREM IN LOCVM VT PAR ERAT TRANSLATA AUCTORE H. D. CONSTITVIT IVLIO II. PONT. MAX. M. D. IIII.

Ab hoc certe anno reliquiae in eadem ecclesia immolae remanserunt.

13. Ex una sylloge corporis Lareshamensis titulus Damasianus habetur (3) loci prorsus incerti, sed cuius sedes, iudice Rossio (4), inter viam Latinam et Appiam quaerenda est, qui duci agminis graecorum verisimiliter tribui potest. Quamquam res non admodum certa est, carminis verba describere iuvabit.

IAMDVDVM, QVOD FAMA REFERT, TE GRAECIA MI- [SIT ; SANGVINE MVTASTI PATRIAM CIVEMQVE FRATREM^a FECIT AMOR LEGIS. SANCTO PRO NOMINE PASSVS, INCOLA NVNC DOMINI, SERVAS QVI ALTARIA CHRIS- [TI, VT DAMASI PRECIBVS FAVEAS^b, PRECOR, INCLYTE [MARTYR.

^a Ita cod., ciuemque fratremque SARAZANI, DE ROSSI; ciuem fratremque fortasse IHM. — E^b GRUTERUS, DE ROSSI; foueas cod.

(1) DUCHESNE, *Le Liber Pontificalis*, t. I, p. 65; cf. p. xcvi. — (2) DE ROSSI, *Roma Sotteranea*, t. III, p. 200. — (3) IHM, *Damasi epigram-*

mata, n. 52. — (4) *Inscriptiones christianae Urbis Romae*, t. c., p. 108, n. 57.

I. PASSIO SANCTORUM EUSEBII ET SOCIORUM MARTYRUM

Edita e codicibus bibl. Vaticanae lat. 5696 (= V), Capituli Sancti Petri in Vaticano A. 5 (= P). Nonnullae Baronii (= B) lectiones notatae sunt. Cf. *Comm. praev.* num. 2.

Pridie kl. decembris festiuitas sanctorum martyrum Eusebii presbyteri, Marcelli diaconi, Hippolyti, Hadrias, Paulinae, Neon et Mariae, Maximi, Martanae et Valeriae¹.

Hippolytus multos paganos

1. Valeriano et Lucillo consulibus¹, erat quidam vir nomine Hippolytus² monachus³, qui habitabat in criptis, seruiens Domino in absconditis suis⁴ ad quem multi⁵ christianorum occurrerant ad audiendam doctrinam apostolorum. Et dum frequenter ad eum uniuersa turba concurrerent, crescebat quotidie turba christianorum, qui ex paganis conuertebantur et baptizabantur, temporibus beati Stephani episcopi romani. In ipsis diebus veniens praefatus Hippolytus misit se ad pedes beati Stephani et deducebat⁶ ad eum ex doctrina sua⁷ multos ex paganis, et bap-

tizabantur⁸. Dum haec frequenter fierent et populus Domini in fide cresceret, divulgatum est Valeriano a quodam Maximo⁹, praefecto Urbis (1), qui talem suggestionem dedit Valeriano¹⁰ dicens: « Vir capacissime¹¹ et amice pacis, peruenit ad sensum conscientiae nostrae esse quemdam virum christianum qui¹² seducit populum, et pene media plebs civitatis romanae¹³ ad eum concurrit; et Capitolium deseritur¹⁴, et omnis cultura templorum desolatur¹⁵. » Hoc audiens Valerianus praecurrens nuntiavit Decio Caesari. Tunc Decius repletus gaudio¹⁶ dixit: « Iubemus omnes a cultura Capitolii non recedere, et deo Iovi sacrificium offerri¹⁷. »

2. Hoc audiens Hippolytus monachus nuntiavit sancto Stephano episcopo. Tunc beatus Stephanus, collecta multitudine christianorum, coe-

ad Stephanum papam ducit.

Lemma. —¹ incipit passio sanctorum Maximi, Eusebii presbyteri, Marcelli diaconi, Adrii, Ypolliti, Pauline, Neonis, Marie, Martane, Varerie sub dierum idus novembris P.

1. —² praesidentibus add. P. —³ Ypolitus P hic et deinceps; Hippolytus hinc inde V. —⁴ civis romanus christianus B. —⁵ om. P. —⁶ multitudo P. —⁷ (crescebat - deducebat) tunc inter eos adveniunt multi ex paganis qui ad dominum conversi per doctrinam eius et (del.) baptizati sunt. In tempore autem illo erat in

urbe Roma Stephanus episcopus ad quem veniebat beatus Ypolitus nocte et deducebat (prius deducebant) P. —⁸ (ex doctrina sua) om. P. —⁹ ab eo add. P. —¹⁰ Mummio B. —¹¹ Valeriano imperatori B, qui et om. sequentia ubi de Decio mentio est. —¹² pacatissime B. —¹³ (esse - qui) quod quidam vir christianus corr. P. —¹⁴ (m. plebs c. r.) media civitas romana P. —¹⁵ deserit corr., prius deseruit P. —¹⁶ corr., prius desolantur P. —¹⁷ (r. g.) g. r. P. —¹⁸ corr. P.

(1) De Maximo praefecto, supra *Comm. praev.* nn. 3, 4, annot. 3.

- PASSIO pit monitionibus sanctis et eruditione scripturarum omnes imbuere, et¹ gentiles, ut² a cultura deorum suorum³ recederent⁴ persuadebat dicens: « Filioli mei, audite me peccatorem, dum tempus habemus operemur bonum de nobis ipsis. Tamen commoneo, ut unusquisque nostrum tollat crucem suam et sequatur dominum nostrum Iesum Christum, qui dignatus est nobis dicere: Ioh. 12, 25. Qui amat animam suam perdet illam, qui autem perdidit animam suam⁵ inveniet eam in aeternum⁶. Unde rogo omnes vos, ut si quis vestrum habet amicum aut propinquum paganum, non moretur eum ad me deducere⁷ ut baptizetur. » Tunc beatus Hippolytus misit se ad pedes beati Stephani episcopi⁸ dicens: « Pater bone, ego rogo te, habeo enim nepotem meum et germanam eius adhuc paganos, tamen innocentes et parvulos, quos ego nutrivimus. Est autem hic parvulus annorum plus minus decem, puer nomine Neon⁹, puella autem iuvenula nomine Maria¹⁰ annorum tredecim, qui me in absconditis frequenter requirunt, missi¹¹ a parentibus suis¹² qui sunt secundum carnem fratres mei; sed mater eorum adhuc¹³ pagana est nomine Paulina, pater vero christianus nomine Hadrias¹⁴, pro quorum desiderio cupio animas eorum redimi. » Dixit autem beatus Stephanus episcopus: « Frater et quare tardas? » Respondit Hippolytus: « Ut et¹⁵ matrem eorum perducam cum¹⁶ spontanea voluntate¹⁷. » Beatus Stephanus dixit: « Ergo audi consilium meum, et fac ut quando ad te¹⁸ missi fuerint¹⁹ hos²⁰, quos tu dicis nepotes tuos, retine apud te²¹, ut tardantes redire ad domum suam²² veniant parentes eorum ad te²³, et dum venerint, nos ambo hortemur²⁴ eos ne pereant, sed vivant in aeternum. »
- Hadriam, Paulinam et filios* 3. Post biduum autem transactum mittuntur a patre suo Hadria Neon et Maria¹ ad avunculum suum Hippolytum, ut panes ei aut aliqua deferrent² victualia. Et venerunt in quendam locum cryptae, ubi consueverant³ venire Neon et Maria ad Hippolytum. Tunc Hippolytus tenens amplexatus est eos⁴, et currens nuntiavit beato Stephano episcopo. Veniens autem sanctus Stephanus⁵ invenit parvulos; quos amplectens⁶ tenuit⁷ simul consolans⁸ eos. Et dum eos iam triduo apud se haberent, currentes⁹ parentes ad eos¹⁰ invenerunt eos congregatos cum multis christianis. Quos cum vidisset beatus Stephanus gaudens amplexatus¹¹ est eos dicens¹²: « Filii,
- recordamini diem iudicii, quia hoc temporale est quod videmus¹³; sed speramus nos redimi per aquam et Spiritum sanctum, ut aeterno regno¹⁴ fruamur. De qua re commoneo ut derelinquatis idola manufacta¹⁵ et muta, quae vos bene¹⁶ nostis quia¹⁷ nihil prosunt sed¹⁸ ad perditionem facta sunt animarum. » Haec dicens beatus Stephanus abiit¹⁹.
4. Tunc Hippolytus¹ dixit eis²: « Fratres mei et nepotes³ mei, recedite a fallacia daemonum; quia vos nostis me dereliquisse⁴ grandem facultatem parentum et epulas, et in hoc glorior quod videtis. » Respondit⁵ Hadrias et dixit: « Et filios⁶ nostros quos educavimus una nobiscum, quomodo derelinquemus inopes et pauperes, ut in gladii furore simul pereamus⁷? » Respondit Hippolytus: « Hoc non perire, sed renasci credatis⁸. » Respondit Hadrias: « Timeo ne facultatem quam de Graecia huc⁹ attulimus¹⁰ peregrini cum filiis nostris pariter et sanguine¹¹ amittamus. » Paulina uxor Hadriae¹², quae erat adhuc gentilis, dixit ad Hippolytum fratrem suum: « Bene nosti quia nos non venimus in hanc urbem¹³, nisi ut videremus templum Capitolii invicti Iovis, et immolaremus¹⁴ diis nostris; sufficit tibi quod¹⁵ deseruisti vota tua; quid¹⁶ nostra obscurare festinas et filios nostros morti tradere? » Tunc Hippolytus dixit ad Paulinam uxorem Hadriae: « Soror sapiens, audi me; facultates istae terrenaes impedimenta sunt vitae aeternae. » Paulina respondit: « Ergo impedimentum est vivere clare, et melius est nobis¹⁷ in obscuris et abditis habitationibus cum timore et nuditate et fame vivere¹⁸? » Hippolytus dixit ad eam: « Dominus Deus, qui fecit coelum et terram, mare et omnia quae in eis sunt, ipse promisit in hoc saeculo centuplum nos recipere¹⁹ quod perdimus, et vitam aeternam donare. » Paulina dixit: « Et quid de voto nostro erit quod nos²⁰ in mare promissimus reddituos cum filiis nostris in Capitolio? » Hippolytus dixit: « Quare non²¹ consideras, quia vota, quae dicis, simul promissimus? Ego tamen quod melius vidi amplexatus²² sum; et non adoro lapides et sculptilia muta²³, sed cognovi Deum vivum et verum, cui me tradidi, et baptizatus sum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et vivo et poeniteor²⁴ de antiqua ignorantia, quam in incredulitate²⁵ mea habui²⁶. » Tunc Hadrias vir Paulinae dixit ad Hippolytum: « Unum hominem mihi ostende, qui haec asse-

2. —¹ et alios P. —² om. P. —³ idolorum add. P. —⁴ recedere // // // corr. P. —⁵ propter me add. P. —⁶ (eam in aeternum) illam P. —⁷ adducere P. —⁸ (b. S. ep.) eius P. —⁹ corr. P. prius Neonem. —¹⁰ (nomine Maria) om. P. —¹¹ corr. P. —¹² om. P. —¹³ om. P. —¹⁴ Adrias et ita saepe deinceps P. —¹⁵ del. V. —¹⁶ om. P. —¹⁷ voluntate // // P. —¹⁸ (ad te) // // // P. prius scriptum erat autem. —¹⁹ fuerunt corr. P. —²⁰ hi corr. P. —²¹ (retine - te) retineas corr. P. —²² (ad. d. suam) ad parentes suos // // P. —²³ me P. —²⁴ (et dum - hortemur) et ego et tu dum eos viderimus ortabimur P.

3. —¹ (mittuntur - Maria) mittit // // pater suus // // Adrias // // Neonem et Mariam corr. P. —² deferant corr. P. —³ (ubi consueverant) in quo // // consueti erant P. —⁴ amplexus est eum P. —⁵ episcopus add. P. —⁶ amplectentes corr. P. —⁷ tenuerunt // // // P. —⁸ consolantes P. —⁹ cucurrerunt P. —¹⁰ eos // // et P. —

¹¹ amplexus P. —¹² et dixit corr. P. —¹³ (t. e. q. v.) q. v. t. e. P. —¹⁴ (aet. r.) corr. P. —¹⁵ falsa P. —¹⁶ (q. v. b.) quia ut vos melius P. —¹⁷ nostis // // P. —¹⁸ nisi P. —¹⁹ (haec - abiit) om. P.

4. —¹ (t. H.) respondit Ypolitus et P. —² om. P. —³ parentes P. —⁴ (vos - dereliquisse) ut melius nostis ego dereliqui P. —⁵ sequentem dialogum inter Hippolytum, Hadriam et Paulinam om. B. —⁶ (et f.) filios enim P. —⁷ per eant corr. P. —⁸ cognosce P. —⁹ corr., prius hic P. —¹⁰ detulimus P. —¹¹ sanguinem P. —¹² Adrie V. —¹³ hanc urbem corr. P. —¹⁴ im-molemus P. —¹⁵ (sufficit - quod) iam quia tu P. —¹⁶ et P. —¹⁷ om. P. —¹⁸ quam gloriam istius vite possidere add. P. —¹⁹ (n. r.) reddere P. —²⁰ om. P. —²¹ amplexus P. —²² om. P. —²³ (et vivo et p.) et dum vivo poeniteo // // P. —²⁴ (in incredulitate) incredulus P. —²⁵ (mea habui) feci P.

A rat²⁶ quae tu dicis : et ego tunc²⁷ faciam quae tu hortaris me²⁸.

ita etiam
Marcellus
et Eusebius

5. Eodem¹ die pergit Hippolytus ad beatum Stephanum² et narravit ei omnia quae gesta fuerant. Tunc beatus Stephanus³ vocavit ad se virum doctissimum Eusebium presbyterum et Marcellum diaconum, quos direxit ad Hadriam et Paulinam. Et dum⁴ venissent una cum Hippolyto monacho, intraverunt in quoddam arenarium⁵ et mittentes vocaverunt Mariam et Neonem cum parentibus suis⁶. Introeuntes vero hii⁷ in arenarium invenerunt Eusebium presbyterum et Marcellum diaconum et Hippolytum monachum. Et dum vidissent eos amplexati sunt invicem cum gaudio magno et osculo sancto. Eadem hora⁸ beatus Eusebius presbyter dixit ad eos : « Expectat vos Christus, ut cum ipso introeatis ad⁹ regnum coelorum. » Respondit Paulina et dixit ad Eusebium presbyterum : « Et quid est regnum coelorum? plus est regnum ipsum¹⁰ quam tantus thesaurus et fabrica Iovis Capitolii? » Eusebius dixit : « Hoc quod videmus homines fecerunt et¹¹ destruetur. Regnum vero coelorum non destruetur quia divinitus¹² est fabricatum. Ibidem vero¹³ aurum non deficit, argentum et lapides pretiosi perpetui sunt, ubi pavementum aureum est sine officulo, ubi est visio angelorum, ubi fames nunquam dominatur. Ibi¹⁴ satietas integra sine corruptione invenitur; ibi¹⁵ gaudia cum hymnis celebrantur; ibi lux erit; quam sol et luna non illuminat¹⁶, ubi tenebrae nunquam sunt. Haec¹⁷ quam videmus, Capitolii fabrica cum omnibus¹⁸ destruetur¹⁹. Vos autem²⁰ credite, et omnia vobis haec, ut²¹ intimavimus, promitto²² accepturos per dominum Iesum Christum et Spiritum Sanctum. » Hadrias dixit : « Et²³ quae est credulitas? » Eusebius dixit : « Ut non tardetis renasci. » Respondit Paulina dicens : « Et quomodo renasci poterimus qui et filios procreavimus et iam multorum filiorum parentes fuimus, ex quibus vivunt hii duo, et alii quos²⁴ amismus? » Eusebius presbyter dixit : « Fratres mei, hoc dico, ut unusquisque vestrum baptizetur, et mundetur a delictis propriis. » Et dixit Paulina : « Crastinus dies dum²⁵ illuxerit, dabimus vobis responsum. »

qui paralyticum sanat.

C 6. In ipsa nocte adduxerunt parentes quemdam nomine Pontianum filium suum ad beatum Eusebium presbyterum, qui paralyti¹ morbo occupatus fuerat, et iactaverunt eum ante pedes beati² Eusebii presbyteri, rogantes eum ut bap-

tizaretur; quia iam³ omnia membra eius et lingua⁴ morbo tenebantur⁵. Eadem hora beatus Eusebius flectens genua sua⁶ ad Dominum⁷ dixit : « Domine creator omnium rerum, qui es et qui eras⁷, qui nec initium nec finem habes, respice in opera manuum tuarum ut cognoscant omnes quia tu es dominus⁸ Deus coeli et terrae et maris, per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum et Spiritum Sanctum, ut ore suo hic parvulus confiteatur te factorem suum, qui regnas in saecula saeculorum. » Et cum omnes respondissent amen, statim⁹ parvulus surrexit¹⁰, qui iacebat mutus et coepit clamare dicens : « Gloria tibi Domine qui me salvasti. » Et dicebat : « Adiuvo te per Deum ne me tardes baptizare. » Et baptizavit eum in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, et sacrificium obtulit pro eo, et participati sunt corpus et sanguinem Christi. Et¹¹ nuntiatum est¹² beato Stephano episcopo; et¹³ gratias agens Deo, venit cum gaudio et consignavit eum.

7. Mane autem facto, venit¹ Hadrias cum Paulina et filiis suis ad arenarium. Et cum vidisset multos christianos et beatum² Stephanum episcopum et puerum ibidem, quem curavit Dominus per baptismum et orationem, et dum interrogarent quid gestum fuisset enarraverunt eis omnia. Mirantes vero mirabilia Domini in sanitate pueri, miserunt se ad pedes beati Stephani episcopi Hadrias et Paulina cum filiis suis Neone et Maria petentes³ ut baptizarentur. Hoc videns beatus Hippolytus gratias agens Deo dixit ad beatum Stephanum episcopum : « Domine sancte, ne tardes eos baptizare. » Beatus Stephanus episcopus dixit : « Compleantur solemnia, et interrogatio celebretur, si vere credunt; ut nulla trepidatio in corde eorum remaneat et baptizentur. » Hippolytus dixit : « Beatissime pater, interroga eos viriliter. » Dixit beatus Stephanus ad eos : « Videte filii, si ex toto corde creditis. » Respondit Paulina et dixit : « Nos credimus, et vere credimus, quia cognovimus pueri salvationem; rogamus, salva animas nostras. » Eadem die indixit eis ieiunium usque ad vesperum et catechizavit omnes, et baptizavit eos in nomine Trinitatis. Et posito signaculo Christi⁴, obtulit pro eis sacrificium, et participati sunt omnes. Et discessit beatus Stephanus episcopus.

8. Coeperunt Hadrias et Paulina una cum filiis suis Neone et Maria et presbytero Eusebio atque Marcello diacono et Hippolyto monacho simul

PASSIO

Hadriam
et suos

baptizat
Stephanus.

²⁶ (h. a.) a. h. P. — ²⁷ om. P. — ²⁸ (h. me) festinas impleri P.

5. — ¹ denique add. P. — ² episcopum add. P. — ³ episcopus add. P. — ⁴ cum P. — ⁵ (monacho - arenarium) invenerunt eos in quo//dam arenario P. — ⁶ (et - suis) cum filiis suis Maria et Neone // sedentes P. — ⁷ om. P. — ⁸ (invenerunt - hora) Eusebius presbyter et Marcellus diaconus et Ypolitus monachus et (del.) viderunt eos sedentes et (supra lin. corr.) amplexi sunt eos cum gaudio magno se osculantes tunc P. — ⁹ in P. — ¹⁰ caelorum P.; dialogum cum Eusebio om. B. — ¹¹ quod P. — ¹² (regnum - divinitus) et quod divina manu P. — ¹³ om. P. — ¹⁴ (visio - ibi) est gaudium et laetitia ubi angeli exultant et hymnum Deo decantant ubi fames nunquam nominatur ubi P. — ¹⁵ ubi P. — ¹⁶ (quam - illuminat) P. — ¹⁷ nam P. — ¹⁸ (cum omnibus) omnis P. — ¹⁹ corr., prius destruentur

P. — ²⁰ tantum P. — ²¹ quae P. — ²² promittimus corr. P. — ²³ om. P. — ²⁴ (ex - quos) vivunt enim hii duo et alios // P. — ²⁵ cum P.

6. — ¹ paralyti P. — ² om. P. — ³ (quia iam) qui etiam P. — ⁴ linguam P. — ⁵ teneret prius teneretur P. — ⁶ et (del.) oravit add. P.; haec contracta sunt in B. — ⁷ et add. P. — ⁸ om. P. — ⁹ in ipsa hora add. P. — ¹⁰ (p. s.) surrexit parvulus P. — ¹¹ (per Deum - et) beate Eusebi baptiza me in nomine patris et filii et spiritus sancti; tunc catechizavit eum in nomine sancte trinitatis et sacrificium optulit Deo et participati sunt omnes P. — ¹² autem add. P. — ¹³ qui corr. supra lin. P.

7. — ¹ venerunt P. — ² hic hiatus in codice P uno folio avulso. — ³ supra lin. alia manu V. — ⁴ vocavit puerum Neonem et puellam Mariam add. B.

in

PASSIO in eadem cripta habitare, et omnibus diebus ac noctibus in oratione et ieiuniis et voce psallentium permanere. Ab eadem die coeperunt Hadrias et Paulina una cum filiis suis de facultatibus propriis pauperibus erogare. Et dum multi gratias agerent de eleemosynis eorum, divulgatum est Valeriano dicentes ei: « Quia sunt Graeci in hac civitate qui seducunt populum dantes pecunias ut non offerant diis. » Hoc audiens Valerianus iussit per universam civitatem perquiri: ut quicumque eos inveniret mediam partem honorum eorum¹ acciperet. Et dum per multos dies inquisitio operaretur, post dies triginta sex venit quidam Maximus nomine, commentariensis, ad Valerianum dicens: « Da mihi potestatem perquirendi ut, si eos invenero, mediam facultatem eorum accipiam². » Tunc Maximus, accepta potestate, finxit se christianum et quasi egentem; et veniens ad aram Carbonariam³ in Coelio monte (1) sedens et quasi mendicans coepit eleemosynam petere. Beatus Hadrias, cum circumiret loca vel regiones, venit ad eundem locum ubi Maximus sedebat quasi christianus et mendicabat; et dum videret eos transeuntes et erogantes pecunias ad egenos, sic dixit Maximus: « Per Christum, quem credo, rogo vos ut faciatis misericordiam super egestatem meam. » Tunc videntes eum dixerunt ei: « Frater, videmus in effigie tua, quia nobilis es natus; sed si indiges, veni nobiscum. »

9. Ille autem cum sequeretur eos, venerunt ad quemdam locum; et dum introissent domum, subito Maximus arreptus a daemonio, coepit clamare dicens: « Viri Dei, ego divulgator vester fui, et ecce video super me ignem obscurissimum; orate pro me, quia crucior igne. » Eadem vero hora miserunt se omnes in oratione propter Maximum quia fortiter in terra volutabatur. Illis vero orantibus et plorantibus sanus factus est Maximus. Et dum levatus fuisset Maximus de terra, coepit clamans dicere: « Pereat Valerianus et amici eius et qui confidunt in daemoniis; unde rogo vos, beatissimi, ut baptismum percipiam. » Tunc beatus Stephanus perquirens ab eo, ob quam causam arreptus fuisset⁴, narravit ei omnia monita Valeriani. Eadem vero hora catechizavit eum in nomine Trinitatis et coepit Maximus rogare cum lacrimis ut baptizaretur. Cumque baptizatus fuisset, coepit Maximus habitare cum sancto Stephano episcopo. Post dies viginti quattuor⁵ requiritur Maximus commentariensis. Et cum inventus non fuisset, nuntiatum est

Valeriano christianum eum factum et baptizatum. Et missis aliis ex scrinio ad domum eius, invenerunt eum in oratione iacentem in terra; et levantes eum tenuerunt et adduxerunt ad Valerianum. Cui ita dixit Valerianus: « Sic caecatus es pecuniis ut promissionibus tuis me falleres? » Respondit Maximus: « Ego caecus hactenus extiti, sed nunc illuminatus sum. » Tunc dixit Valerianus: « Et quae est illuminatio? » Respondit Maximus: « Credere in dominum Iesum Christum: quia Christus, qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine, ipsa est lux. » Hoc dicto, iussit Valerianus per pontem eum praecipitari. Cuius corpus collegit beatus Eusebius presbyter et sepelivit in cimiterio Calixti via Appia(2) sub die tertio decimo kalendarum decembriarum⁶.

10. In ipsis autem diebus coepit summo studio requirere Valerianus Hadriam, de quo tanta audiebat facta. Et divulgatus⁷ est ei in quodam coenaculo cum filiis et coniuge sua et Eusebio presbytero una cum Hippolyto monacho. Et dum misisset milites septuaginta tenuit eos, et adduci iussit, et mitti⁸ eos in custodia publica⁹. Post dies vero decem, praecipit Valerianus ut⁴ praesentarentur⁵. Et praesentati omnes⁶ in foro Traiani⁷, iussit sibi⁸ tribunal parari. Audiens autem hoc Marcellus diaconus⁹ currens obtulit se in conspectu Valeriani dicens: « Quare tenentur a te¹⁰ veritatis amici? » Respondit quidam Secundianus togatus¹¹ et dixit: « Hic christianus est sicut et isti. » Iussit autem Valerianus ut singillatim¹² introirent. Et intromissus Eusebius presbyter, interrogavit eum¹³ dicens: « Tu es qui conturbas civitatem? Tamen declara¹⁴ nomen tuum. » Eusebius respondit: « Eusebius peccator¹⁵ presbyter¹⁶. » Et praecipit Valerianus segregari eum et intromitti Hadriam¹⁷. Et introductus Hadrias ante eum¹⁸ interrogavit eum dicens: « Die nobis nomen tuum. » Hadrias¹⁹ respondit: « Hadrias peccator¹⁵. » Valerianus dixit: « Ipse es²⁰ quem ego requirens <eram²¹>; vel tardius pervenimus ad te: dic tamen²² ex quo iure tibi abundantia divitiarum et²³ pecuniarum enormitas²⁴ innumerabilis²⁴, ut seducas populum; declara nobis. » Respondit Hadrias: « In nomine domini mei Iesu Christi de paupertate et labore parentum meorum²⁵. » Valerianus dixit: « Ergo si parentum hereditates tibi²⁶ derelictae²⁷ sunt, tu ipse²⁸ utere²⁹, quia non ad subversionem

Maximus commentariensis

ad fidem convertitur

C

et in aquas praecipitatur.

Valerianus reliquos.

E

F

8. —¹ corr., prius meorum V. —² (dicentes ei accipiam) om. B. —³ aream Carbonianam B, in margine addit al. Carbonariam.
9. —⁴ et add. V. —⁵ post multos dies B. —⁶ XIII kal. februarias B. Cf. supra p. 92, n. 8.
10. —¹ divulgatum P. —² (adduci - mitti) adfectos iussit mitti P. —³ custodiam publicam P. —⁴ ante se add. P. —⁵ corr., prius praesentarentur et add. omnes P. —⁶ sunt P. —⁷ et add. corr. supra lin. P. —⁸ ibi P. —⁹ et add. corr. P. —¹⁰ (a te) innocentes P. —¹¹ (Sec. t.) togatus Sec. P. —¹² (hic - singillatim) tu

autem quis es? Marcellus dixit: Christianus sum sicut et isti; dixit autem Valerianus ut singillatim (prius singulatim) P. —¹³ Valerianus add. P. —¹⁴ nobis add. P. —¹⁵ dicor B. —¹⁶ (Eusebius - presbyter) et respondit Eusebius presbyter P. —¹⁷ (et intromitti Hadriam) om. P. —¹⁸ corr., prius eum et P. —¹⁹ qui P. —²⁰ iste est P. —²¹ supplevi, om. V. P. —²² (dic tamen) om. P. —²³ aut P. —²⁴ corr. P. —²⁵ hoc egimus add. P. —²⁶ (parentum - tibi) hereditas tibi parentum utenda P. —²⁷ derelicta corr. P. —²⁸ P; te ipso V. —²⁹ debes uti //// P.

(1) Arae (areae?) Carbonariae, in Coelio monte, nullum est penes antiquos scriptores vestigium. JORDAN, *Topographie der Stadt Rom im Alterthum*, t. II, p. 120; DE ROSSI, *Roma Sotterranea*

p. 204. — (2) De epitaphio LOCUS MAXIMI, quod huius martyris esse existimabat Baronius. DE ROSSI, *Roma Sotterranea*, t. II, p. 180; t. III, p. 205.

generis.

A generis humani expendere debes.» Hadrias³⁰ dixit³¹: «Ego ad meam et filiorum meorum utilitatem³² expendo, et integre et³³ sine fraude utor.» Valerianus dixit: «Habet³⁴ filios vel coniugem³⁵?» Respondit Hadrias³⁶: «Hic sunt mecum catenati.» Valerianus dixit: «Introducuntur.» Et introducta est³⁷ ante Valerianum³⁸ Paulina cum filiis suis Neone³⁹ et Maria⁴⁰; sequebatur eos et Marcellus diaconus⁴¹.

adduci iubet

11. Valerianus dixit: «Ista est coniux tua et hii¹ filii tui?» Respondit Hadrias: «Ipsi sunt.» Valerianus dixit: «Hii² duo qui sunt?» Respondit Hadrias³: «Hic beatus Marcellus diaconus, hic autem frater meus servus Christi singularis⁴.» Valerianus dixit⁵ ad Marcellum diaconum et ad Hippolytum monachum: «Dicite ex ore vestro quo nomine vocamini⁶.» Marcellus⁷ respondit⁸: «Marcellus peccator⁹ diaconus.» Item dixit Valerianus ad Hippolytum: «Declara nobis et tu nomen tuum.» Hippolytus dixit: «Hippolytus servorum servus¹⁰ Christi (1).» Tunc Valerianus iussit Paulinam et filios eius segregari, et dixit ad Hadriam: «Divulga thesauros cum his¹¹ quibus intromissus es et sacrificia diis et vivite; nam si non sacrificaveritis¹², citius¹³ exhalabitis amittendo vitam vestram.» Respondit Hippolytus: «Nos amisimus vana consilia et invenimus veritatem, quam¹⁴ meriti non fuimus.» Valerianus dixit: «Dicite nobis quae contentio fuit amissionis.» Responderunt omnes tres¹⁵: «Ut proiceremus vana¹⁶ idola et falsa et muta, et inveniremus dominum coeli et terrae et maris et abyssi Christum filium Dei¹⁷ quem credimus¹⁸.» Iratus Valerianus iussit omnes iterum¹⁹ in custodia²⁰ publica²¹ mancipari²² et non separari. Et ducti vineti missi sunt in custodia Mamertini²³.

et variis tormentis affligit.

12. Post triduum, consilio habito cum togatis suis Secundiano et Probo¹ cogitaverunt² ut primo pecunias darent, et sic coharentur ad sacrificandum. Et iussit Valerianus post triduum, nocte³ in Tellude⁴ (2), omnia genera tormentorum praeparari. Et veniens post triduum nocte⁵ in Tellude⁴, cum omnibus generi-

bus tormentorum⁶ ante templum Palladis; ibi iussit⁷ sibi tribunal parari et⁸ togatis suis: et noctu intromissi⁹ omnes vineti catenis excepto¹⁰ Neone¹¹ et Maria infantulis. Et sedens Valerianus cum togatis suis, iussit introduci eos ante conspectum suum, et praecepit¹² omnia genera tormentorum ostendi dicens: «Omnia haec tormenta in vobis¹³ exerceri praecipio si non feceritis quae iubeo.» Et dixit cum furore nimio Valerianus ad Hadriam: «Declara nobis thesauros et vive.» Respondit Hadrias cum fratribus suis¹⁴ et dixit: «Si thesauros quaeris, potes vivere¹⁵.» Respondit¹⁶ Valerianus: «Date ignem in aram¹⁷ ante deam Palladem ut sacrificii tura incendant¹⁸.» Omnes autem expuentes deridebant Valerianum. Respondit Secundianus togatus et dixit ad Valerianum: «Exuant¹⁹ eos²⁰ vestimentis, et nudos affligant²¹ fustibus.» Tunc in eadem nocte sunt²² extensi nudi Eusebius presbyter et Marcellus diaconus et²³ Hippolytus monachus et²⁴ Hadrias et Paulina, et²⁵ in conspectu^E filiorum fustibus mactabantur extensi²⁶. Eadem hora cum caederetur beata Paulina in conspectu Valeriani²⁴ emisit spiritum. Hoc videns Valerianus territus est et cum furore dixit: «Elevate eos a terra.» Et cum levati fuissent iussit Eusebium et Marcellum capitis subire sententiam²⁷. Qui vero ducti ad Petram Sceleratam iuxta amphitheatrum, ad lacum Pastoris (3), ibidem decollati sunt beatus Eusebius presbyter et Marcellus diaconus, sub die tertio decimo²⁸ kalendarum novembriarum. Corpora vero ipsorum derelicta sunt canibus. Corpus vero beatae Paulinae iactatum est et veniens quidam²⁷ Hippolytus²⁸ (4) noctu²⁹ collegit corpora eorum, et sepelivit via Appia ex praecepto sancti Stephani episcopi, milliario ab urbe Roma primo in arenario, ubi frequenter conveniebant. Beatum vero Hadriam et Hippolytum³⁰ in custodia retrudi praecepit³¹, et filios Hadriae Neonem et Mariam.

PASSIO

Paulinae, Eusebii et Marcelli,

Neonis et Mariae,

13. Post dies septem¹ iussit Valerianus Secundiano togato suo ut pecunias perquireret ab Hadria². Et iussit ut Secundiano traderentur discuti. Et traditus est Secundiano togato

³⁰ corr., prius Hadria P. — ³¹ respondit P. — ³² humilitatem P. — ³³ om. P. — ³⁴ et habes P. — ³⁵ corr. P. — ³⁶ (r. H.) H. r. P. — ³⁷ introducti P. — ³⁸ (ante Valerianum) intra velum B. — ³⁹ corr., prius Neonem P. — ⁴⁰ corr., prius Mariam. — ⁴¹ (sequebatur - diaconus) sequebantur et Marcellum diaconum P.

11. — ¹ om. P. — ² hi P. — ³ (r. H.) H. r. P. — ⁴ om. P. — ⁵ (V. dixit) tunc autem dixit Valerianus P. — ⁶ dicamini P. — ⁷ diaconus add. P. — ⁸ dixit P. — ⁹ dicor M. B. — ¹⁰ servus servorum P. — ¹¹ cum his cum corr. P. — ¹² (si - sacrificaveritis) P; om. V. — ¹³ cito P. — ¹⁴ P; qua V. — ¹⁵ om. P. — ¹⁶ vanam gloriam et corr. P. — ¹⁷ (Christum - Dei) dominum Ihesum Christum filium Dei vivi P. — ¹⁸ tunc add. P. — ¹⁹ om. P. — ²⁰ custodiam iterum P. — ²¹ om. P. — ²² sub uno add. P. — ²³ custodiam Mamertini P, prius custodia Mamertina; custodia Mamurtini V.

12. — ¹ corr., prius Secundianum et Probum

(1) De formula *Servus servorum Dei* et similibus breviter disseruimus in *Bullcev Zbornik*, p. 377-78. — (2) De loco dicto in *Tellude*, *Anal. Novembris Tomus IV*.

P. — ² hoc cogitaverunt P. — ³ noctu corr. P. — ⁴ tellure P. — ⁵ noctu corr. P. — ⁶ (cum - tormentorum) om. P. — ⁷ om. P. — ⁸ cum P. — ⁹ intromissis corr. P. — ¹⁰ exceptis P. — ¹¹ corr., prius Neonem P. — ¹² eis add. P. — ¹³ vos P. — ¹⁴ om. P. — ¹⁵ (potes vivere) minime invenis P, nonnulla hoc loco deesse patet. — ¹⁶ dicit eis P. — ¹⁷ ara /// corr. P. — ¹⁸ incenduntur P. — ¹⁹ exuantur corr. P. — ²⁰ del. corr., prius eis P. — ²¹ afflige P. — ²² om. P. — ²³ (monachus et) om. P. — ²⁴ filiorum P. — ²⁵ (iussit - sententiam) iussit eos ut Eusebium et Marcellum capitis subire sententiam ita prius P, sed corr. iussit ut Eusebius et Marcellus capitis subirent sententiam. — ²⁶ sub die XIII^m P. — ²⁷ om. P. — ²⁸ Ippolitus V; Hippolytus qui et diaconus B. — ²⁹ nocte P. — ³⁰ Yppolitus V; nonnulla hoc loco reseculit B. — ³¹ (beatum - praecepit) tunc praecepit ut (del.) Ypolitum custodire recludi P.

13. — ¹ VII^m denique dies P. — ² corr., prius Hadriam P.

Boll., t. XVI, p. 232-35. — (3) De his diximus in *Anal. Boll.*, t. XVI, p. 230-32. — (4) Hippolytus ille recurrit infra, c. 14.

PASSIO Hadrias et filii eius Neon et Maria cum Hippolyto. Tunc Secundianus suscepit eos in domum suam, et blandis sermonibus alloquebatur eos dicens: « Hadria, consulite vobis⁴ et nolite perdere vos ipsos et flores⁵ filiorum⁶. Date thesauros et sacrificate et vivite, et nolite perdere dies vestros. » Responderunt Hadrias et Hippolytus dicentes: « Nos aurum et argentum non habemus; quia, quod habuimus, in pauperes expendimus. Tamen thesauri nostri animae nostrae sunt, quas perdere nullatenus volumus⁷; tu fac quod tibi praeceptum est. » Secundianus dixit: « Date in conspectu eorum⁸ filios⁹ et extendite eos et caedite virgis. » Quibus clamabat pater: « Constantes estote, filii. » Et dum¹⁰ diu caederentur nihil aliud clamabant, nisi: « Christe adiuva nos¹¹. » Tunc iussit parci filiis et praecepit ut Hadrias et Hippolytus¹² mactarentur¹³. Illi autem¹⁴ cum gaudio clamabant: « Gloria in excelsis Deo. » Tunc iussit ad latera eorum lampadas¹⁵ supponi cum flammis¹⁶. Hippolytus vero clamabat: « Fac quod facis¹⁷. » Secundianus dixit: « Sacrificate, et¹⁸ consensum praebete dicentes: facimus. » Illi autem vultu alacri dicebant¹⁹ ad filios²⁰: « Ecce epulas sine corruptione. » Secundianus togatus dixit: « Cito leventur a terra, et ducantur ad Petram Sceleratam (1) Hippolytus et Hadrias, et si non consenserint in conspectu ipsorum filii eorum occidantur²¹. » Et ducti ad Petram Sceleratam, in conspectu Hadriae et Hippolyti gladio sunt consumati Neon²² et Maria. Et iactati sunt in eodem loco sexto kalendas novembris. Quorum corpora collegit noctu sanctus²³ Stephanus episcopus²⁴, et sepelivit in ipsa via Appia milliario ab urbe Roma primo in arenario ipso ubi consueverant convenire.

Hadriae et Hippolyti supplicium. 14. Post dies¹ octo nuntiavit Secundianus Valeriano omnia quae gesta fuerant, et quomodo reservasset² Hadriam et Hippolytum. Et tunc praecepit ei³ Valerianus ut fortiter requireret⁴ thesauros, et coartaret⁵ eos ut sacrificarent. Eodem tempore, iussit Secundianus togatus⁶ in circo Flammineo⁷ tribunal sibi parari, et adduci Hadriam et Hippolytum⁸ victos⁹ catenis sub voce praeconia dicente¹⁰: « Hii sunt, qui evertunt civitatem sacrilegi. » Et dum introducti fuissent aspectibus eius, iussit Secundianus in conspectu eorum tripodam deferri et tura. Quibus ita dixit: « Date thesauros per quos in errorem omne vulgus¹¹ inducebatis. » Respondit Hadrias et Hippolytus: « Nos Christum praedicamus, qui nos de errore dignatus est liberare, non¹² ut homines occideremus, sed ut vivificaremus. » Secundianus togatus dixit: « Iam deponite pertinaciam vestram¹³, et facite quod principes praecipiant¹⁴. » Responderunt sancti¹⁵ et dixerunt: « Nos deposuimus mendacium, et sumus veri domini Iesu Christi servi¹⁶. » Secundianus togatus dixit: « Et quo pacto Christo servitis, qui thesauros absconditis? Nam Christus vester¹⁷ dixit, ut thesauros et omnia renuntietis et sic servire¹⁸ sibi. » Responderunt Hadrias et Hippolytus: « Nos semel renuntiavimus¹⁹ et servi sumus, si tamen mereamur, domini nostri Iesu Christi²⁰. » Eadem hora Secundianus iussit ut maxillas eorum cum plumbatis diutissime caederent, sub voce praeconia²¹: « Sacrificate diis²² tura incendentes. » Hippolytus cruentatae sanguine clamabat: « Fac, miser, quod facis, noli cessare. » Secundianus togatus iussit caedentibus parci. Et dixit ad eos: « Iam consulite vobis ipsis; ecce parco stultitiae vestrae vel dicite vos facturos, ut tanta²³ tormenta relaxentur vobis. » Responderunt Hadrias et Hippolytus dicentes: « Nos parati sumus omnia sustinere tormenta, quia quod tu iubes vel princeps tuus nunquam facturi sumus. » Eadem hora²⁴, ut placeret Valeriano, misit ad eum, et detulit ei quod²⁵ gestum fuisset. Cui Valerianus hoc mandavit²⁶: « Consume eos citius in conspectu populi. » Et praecepit eos adduci ad pontem Antonini (2) et plumbatis caedi diutissime, usque ad consumptionem eorum. Et dum diu caederentur²⁷ emiserunt spiritum. Et relicta sunt²⁸ corpora in eodem loco iuxta insulam Licaoniam (3). Et venit quidam Hippolytus diaconus²⁹ noctu et collegit corpora eorum et³⁰ sepelivit via Appia³¹ ex praecepto sancti Stephani³² episcopi³³ milliario ab urbe Roma primo, iuxta corpora sanctorum in arenario, ubi frequenter conveniebant, sub die quinto idus novembris³⁴.

³ (ut Sec. - dicens) Secundiano ut si non sacrificarent (*corr.*) diis diversis poenis eos mactarent susceptis autem eis (*corr.*) in domo sua blandis *////* (*prius* eos?) sermonibus loquebatur dicens P. — ⁴ ipsis *add.* P. — ⁵ florem *corr.* P. — ⁶ vestrorum *add.* P. — ⁷ possumus P. — ⁸ eius P. — ⁹ filius huius P. — ¹⁰ cum P. — ¹¹ om. P. — ¹² *corr.*, *prius* Ypolitum P. — ¹³ mactarentur in conspectu filiorum P. — ¹⁴ (illi autem) qui cum diu caederentur P. — ¹⁵ ardentes *add.* P. — ¹⁶ cum flammis *om.* P. — ¹⁷ noli cessare *add.* P. — ¹⁸ aut vel P. — ¹⁹ clamabant dicentes P. — ²⁰ ad filios P, et *prius* etiam V, *sed* erasum. — ²¹ (in conspectu - occidantur) filii eius (*corr.*) in conspectu illius occidantur P. — ²² *corr.*, *prius* Neonem P. — ²³ beatus P. — ²⁴ quorum corpora collecta a fidelibus sepulta sunt *etc.* B.

14. — ¹ vero *add.* P. — ² reservasset P. — ³ *om.* P. — ⁴ ab eis (*prius* ab eo?) *add.* P. — ⁵ *corr.*,

prius coartarent P. — ⁶ togatus *////* P. — ⁷ flammineo P. — ⁸ *corr.*, *prius* Hadrias et Ypolitus P. — ⁹ *corr.*, *prius* vincti P. — ¹⁰ dicentes P. — ¹¹ *corr.*, *prius* omnem vulgum P. — ¹² *corr.*; P. — ¹³ malam P; *locum suppressit* B. — ¹⁴ (*pr. pr.*) praecipimus P. — ¹⁵ (*resp. sancti*) *om.* P. — ¹⁶ (*et - servi*) sumus vero domino servientes P. — ¹⁷ *om.* P. — ¹⁸ (*renuntietis - servire*) renuntiata servire P. — ¹⁹ *corr.* V; enuntiavimus P. — ²⁰ *corr.*, *prius* domino nostro I. Christo V; domino Iesu Christo P. — ²¹ (*iussit - praeconia*) dixit ministris ut maxillas eorum cum plumbatis diutissime caederentur sub voce praeconia dicentes P. — ²² *om.* P. — ²³ aliquanta P. — ²⁴ *corr.* P, *prius* *add.* praecepit. — ²⁵ quid P. — ²⁶ dicens *add.* P. — ²⁷ exalati *add.* P. — ²⁸ *corr. supra lin.* P. — ²⁹ Romanae ecclesiae *add.* B. — ³⁰ *corr. supra lin.* P. — ³¹ (s. v. A.) v. A. s. P. — ³² (*ex pr. S. Stephani*) *om.* B. — ³³ conveniebant *////* *////* V idus novembrii *corr.* P.

(1) Supra, ad c. 12, p. 97, annot. 3. — (2) Pons Aurelius etiam pons Antonini dictus, nunc Ponte Sisto, a Sixto IV p. m. qui illum renovavit. JORDAN, *Topographie der Stadt Rom im Alterthum*,

t. I, 1, p. 417; t. II, p. 192. — (3) Insula Tiberina iam saec. V, ut videtur, Lycania vulgo dicebatur. M. BESNIER, *L'île Tibérine dans l'Antiquité* (Paris, 1902), p. 76-87.

De Mar-
tana et
Valeria.

15. Post menses vero novem, venit ¹ Romam ² de genere eorum quaedam femina, nomine Martana ³, natione Graeca cum filia sua nomine Valeria christianissima ⁴, tamen ex gentibus ⁵ Graecorum ⁶, requirentes eos. Et cum ⁷ audissent et cognovissent quia omnes martyrio consummati sunt ⁸ pro fide Christi, gavisae sunt et gaudio magno repletae ⁹ venerunt ad beatum Stephanum episcopum, et miserunt se ad pedes eius ut demonstraret eis ubi sepulta erant corpora sanctorum ¹⁰. Et dum invenissent locum ¹¹ diebus vitae suae omni tempore erant

15. — ¹ corr., prius venerunt P. — ² om. P. — ³ Martina P; Marta B. — ⁴ christianę P. — ⁵ gentilibus P. — ⁶ om. P. — ⁷ dum P. — ⁸ fuissent P. — ⁹ (pro - repletae) gaudio replete P. — ¹⁰ (venerunt - sanctorum) om. B; (sepulta - sanctorum) sepulti erant P. — ¹¹ omnibus add. P. — ¹² (erant ibi) supra lin. V. — ¹³ (omni - insistentes) ibidem permanserunt (corr.) vigiliis

ibi ¹² vigiliis et orationibus insistentes ¹³. Et dum complerentur dies vitae eorum post ¹⁴ annos tredecim vitam aeternam adeptae sunt ¹⁵. In eodem loco persecutio imminabat. Exierat enim edictum ut nullus auderet emere, neque vendere panem, neque haurire aquam nisi prius sacrificasset. Hoc tempore iam dicta Martana cum filia eius mortua, ibique sunt ¹⁶ sepultae ¹⁷ quarto idus decembris, in confessione ¹⁸ laetantes in Christo Iesu domino nostro, qui ¹⁹ vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

et orationibus insistentes P. — ¹⁴ P; per V. — ¹⁵ (vitam - sunt) om. P. — ¹⁶ (persecutio - sunt) et ipsae P. — ¹⁷ sepultae sunt // P; (vitam - sepultae) reddentes in pace spiritum Deo sepultae ibidem sunt B. — ¹⁸ domini add. P. — ¹⁹ (in- qui) praesente domino nostro Iesu Christo qui cum patre et spiritu sancto P.

PASSIO

B

E

II. CARMEN EPIGRAPHICUM

E sylloge Turonensi ad normam editionis I. B. Rossii. Cf. Comm. praep. num. 7.

OLIM SACRILEGAM QVAM MISIT GRAECIA ¹ TVRBAM
MARTYRII MERITIS NVNC DECORATA NITET
QVAE MEDIO PELAGI VOTVM MISERABILE FECIT
REDDERE FVNREO ² DONA NEFANDA IOVI
HIPPOLITI SED PRIMA FIDES CAELESTIBVS ARMIS
RESPVIT INSANAM PESTIFERAMQVE LVEM ³
QVEM MONACHI RITV TENNVIT SPELVNCA ⁴ LATENTEM
CHRISTICOLIS ⁵ GREGIBVS ⁶ DVLCE CVBILE PARANS
POST HVNC ADRIAS SACRO MVNDATVR ⁷ IN AMNE
ET PAVLINA SVO CONSOCIATA VIRO
XIII K. IVN.

C

F

SVB DIE V ID. NOV. ⁸
NATA MARIA SIMVL CARO CVM FRATRE NIONE
GAVDENTES SACRAM PROMERERE FIDEM
DIVITIAS PROPRIAS CHRISTI PRAECEPTA SECVTI
PAVPERIBVS LARGA DISTRIBVERE MANV
QVORVM PRAECLARIS MONITIS MVLTOQVE LABORE
ACCESSIT SVMMO SANCTA CATERVA DEO
POST ANIMAS CHRISTO TRADENTES SANGVINE FVSO
VT VITAM CAPERENT NON TIMVERE MORI
HORVM VIRTVTES QVEM ⁹ PASSIO LECTA DOCEBIT
RITE SVIS FAMVLIS DISCET ¹⁰ ADESSE DEVM

¹ gracia cod.; emendationes sunt Rossii. — ² funerea cod. — ³ pestifera lucem cod. — ⁴ specunca cod. — ⁵ Christo colis cod. — ⁶ legibus cod. Goettweihensis. — ⁷ mandatus cod. — ⁸ notam temporis et / cum fratre Nif... /romer/ testatur lapidis fragmentum. — ⁹ ouem cod. — ¹⁰ disce cod.

DE

